

Milliy iqtisodiyotni tartiblash va rag'batlantirishda soliq**tizimining samaradorligini oshirish yo'llari****Miraxmatov Mirrahim Mirzakarim o'g'li**

TDIU Mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Milliy iqtisodiyotni barqarorlashtirish va uning izchil rivojlanishini ta'minlashda soliq tizimi eng asosiy davlat moliyaviy vositalaridan biri hisoblanadi. Soliq tizimi orqali iqtisodiyotda muvozanatni saqlash, biznes subyektlari faoliyatini tartibga solish, investitsion jarayonlarni rag'batlantirish, innovatsion rivojlanishni qo'llab-quvvatlash hamda budget daromadlarini shakllantirish mumkin. Shu bois, zamonaviy iqtisodiy sharoitda soliq tizimining samaradorligini oshirish dolzarb masalalardan biri sifatida qaralmoqda.

O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda soliq islohotlari izchil davom etmoqda. Xususan, **Soliq kodeksining yangi tahriri** (2020 yildan) qabul qilinib, unda soliq stavkalari soddalashtirildi, ma'muriy tartiblar raqamlashtirildi va soliq yukining kamaytirilishiga qaratilgan bir qator choralar amalga oshirildi. Biroq mavjud iqtisodiy muammolar, ayrim tarmoqlarda soyadagi iqtisodiyotning ustuvorligi, soliq imtiyozlarining ba'zan noto'g'ri taqsimlanishi, kichik biznes va innovatsion loyihalar uchun yetarlicha moliyaviy rag'batlarning yo'qligi hali ham samaradorlikni cheklamoqda.

Soliq tizimi — davlatning eng muhim moliyaviy institutlaridan biri bo'lib, uning yordamida byudjet daromadlari shakllantiriladi, iqtisodiyotga tartib beriladi va iqtisodiy faoliyatga rag'batlantiruvchi omil sifatida ta'sir ko'rsatiladi. Bugungi globallashuv va

raqobat sharoitida soliq siyosatining samaradorligini oshirish orqali iqtisodiy barqarorlikka erishish dolzarb vazifalardan biridir.

O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilayotgan soliq islohotlari fiskal barqarorlikni ta'minlash bilan birga, iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlash, xususiy sektorni kengaytirish va investitsiyalar oqimini ko'paytirishga xizmat qilmoqda. Shunga qaramay, ayrim muammolar mavjud: soliq yukining sektorlar bo'yicha noteng taqsimlanishi, ayrim soliq imtiyozlarining samarasizligi, soliq boshqaruvining to'liq raqamlashtirilmaganligi kabi.

Soliq tizimi samaradorligini oshirish yo'llari quyidagilardan iborat:

- 1. Soliq siyosatini sektorlar kesimida differensiallashtirish.** Masalan, eksportga yo'naltirilgan korxonalar, yuqori texnologiyali ishlab chiqaruvchilar va innovatsion startaplar uchun alohida soliq imtiyozlarini joriy etish orqali ularning o'sishini rag'batlantirish mumkin.
- 2. Soliq imtiyozlarining maqsadlilik va natijadorlik mezonlarini belgilash.** Har bir imtiyoz iqtisodiyotga qanday ijobiy ta'sir ko'rsatishi (ya'ni, qancha ish o'rni yaratdi, qancha qo'shimcha mahsulot ishlab chiqildi, eksport hajmi oshdimi) aniq mezonlar orqali baholanishi lozim.
- 3. Soliq boshqaruvini raqamlashtirish va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish.** Bu orqali yashirin iqtisodiyot hajmini kamaytirish, soliq to'lovchilarni aniqlash, soliq ma'lumotlarining aniq va tezkor yuritilishi ta'minlanadi.
- 4. Soliq yukining adolatli taqsimlanishi.** Katta daromadga ega bo'lgan yirik korxonalar va yuqori daromadli jismoniy shaxslar uchun progressiv soliq stavkalarini joriy etish orqali budjetga tushumlar ko'paytiriladi, past daromadli qatlamlar esa yengilliklar bilan qo'llab-quvvatlanadi.

- 5. Hududiy soliq siyosati** – iqtisodiy jihatdan sust rivojlangan hududlarda soliq yukini kamaytirish va yangi ishlab chiqaruvchilar uchun soliq “tatil” davrlarini ta'minlash orqali hududiy iqtisodiy faollikni oshirish.
- 6. Soliq tizimi va kredit-moliya tizimi o'rtasidagi integratsiyani kuchaytirish.** Ya'ni, soliq to'lovchilarning moliyaviy intizomini baholash orqali ularga bank krediti olishda imtiyozlar berilishi mumkin.

Yuqoridagi takliflarni amalga oshirish orqali soliq tizimi faqat budjetga tushum yig'ish vositasi emas, balki real iqtisodiy jarayonlarni boshqarish va rivojlantirishning kuchli instrumentiga aylanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksi (yangi tahriri), 2020 yil.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-4699-son qarori “Soliq va bojxona ma'muriyatchiligini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida”, 2020 yil.
3. Karimov I.A. “Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch”, T.: “Ma'naviyat”, 2008.
4. Xojiyev A. “Iqtisodiyotni boshqarishning moliyaviy asoslari”, T.: “Iqtisodiyot”, 2016.
5. Musayev B.M., G'ulomov S.S. “Davlat moliyasi”, T.: 2019.
6. World Bank Report on Tax Policy and Economic Growth, 2021.
7. OECD (2022). "Tax Policy Reforms in the OECD".
8. Davlat statistika qo'mitasi ma'lumotlari: <https://stat.uz>
9. G'ulomov S.S., Musayev B.M. “Soliq siyosati va iqtisodiy tartibga solish”, T.: “Fan va texnologiya”, 2020.